

Nordland Høgskolesenter

8. ~~august~~ 1987
september

Med forbehold om endringer

SPERRET til 8.9.87 kl 9.45

Statsminister

Gro Harlem Brundtland

VART MILJØ, LOKALT OG GLOBALT

Har dere hørt historien om den skeptiske bonden som sto og så ut over den flotte kornåkeren sin, og måtte medgi at nå sto åkeren fint - men, sa han, det sliter nå hardt på jorda.

Det er en kjerne av alvor i den historien. Veksten kan se fin ut og gi avkastning på kort sikt. Men vi kan samtidig slite for hardt på jorda, utarme ressursene og undergrave selve livsgrunnlaget.

I sommer ble vi 5 milliarder mennesker på jorden. Vi vet ikke hvor eller nøyaktig når verdensborger nr 5 milliarder ble født. Sannsynligvis skjedde det i et utviklingsland, og sannsynligvis var han eller hun én av en stor søskenflokk. Vi må også regne med at han eller hun ble født i fattigdom og at foreldrenes glede var blandet med bekymring over enda en munn å mette, enda én som vil trenge utdanning, enda én som vil bli utsatt for truende sykdommer under oppveksten, enda én med en usikker fremtid.

Hvert år blir vi 100 millioner til. Bare i løpet av de 13 årene som er igjen av dette århundre vil det bli født flere mennesker enn vi var til sammen da dette århundret startet.

En gang i det neste århundret vil verdens befolkning kunne stabilisere seg. Men da vil det være mellom 8 og 13 milliarder av oss. 90 % av økningen vil finne sted i utviklingslandene og de langt fleste vil komme til å bo i enorme byområder.

Samtidig som det stadig blir flere som trenger mat, hus, brensel, utdanning og helse, vet vi at jordens ressurser er begrenset. I utviklingslandene er det mangelen på utvikling som ødelegger naturgrunnlaget - i industrilandene er det utviklingen som truer naturen.

Tsjernobyl-ulykken ble en brutal påminnelse om at landegrenser ikke gir vern mot forurensning. Radioaktive utslipp hundrevis av mil borte rammet også oss. Vann ble udrikkelig, fisk, rein- og sauekjøtt uspiselig.

Ikke bare utslipp, også andre miljø-ødeleggelse berører oss alle. Vi kan ikke lenger ta for gitt at det i all fremtid vil være jord å dyrke, vann å drikke eller ren luft å puste i - noe som til alle tider har vært sett på som frie og ubegrensede goder.

Fattigdommen, er ikke bare et moralsk og sosialt problem, den er også vårt alvorligste miljøproblem.

Tallet på fattige øker for hver dag som går. Stadig fler kommer inn i fattigdommens tvangstrøye som tvinger folk til å ta i bruk midler for å overleve som de selv vet vil ødelegge miljøet. Den tvinger til å pine ut jordsmonn for å skaffe mat nok i dag. Tvinger til å sanke og hugge ved til brensel raskere enn skogen kan vokse, tvinger til å spise såkorn og slakte buskap når tørken rammer, til å bruke naturgrunnlaget for hardt og undergrave sin egen fremtid.

Utviklingslandene sliter med enorme gjeldsbyrder. Mange betaler mer i renter og avdrag til de rike landene enn det de mottar i utviklingsbistand. Hvilket annet valg har disse landene enn å bruke sine ressurser hardere? Den store taper er vårt miljø. Det er grunnlaget for livet imorgen som går tapt idag.

I industrilandene truer utslipp med å ødelegge lufta, vannet, jorda og atmosfæren. Vi møter det som forurensset luft i byene - det gir oss helseskader. Vi møter fisketomme vann på fjellet og ødelagte trær i skogen. Og høyt over oss blir ozonlaget svekket. Det kan gi katastrofale følger for temperatur og klima.

Hva kan denne ene verden tilby fremtidens mennesker? Er det økende nød? Fortsatt økning i avstanden mellom fattig og rik? Et ødelagt miljø?

Nei, vi må sette oss andre mål. Vi må snu utviklingen, bygge på fellesskap mellom mennesker.

Vernet om naturgrunnlaget og en forsvarlig forvaltning av naturressursene er en av de største utfordringer verden står overfor. Det gjelder globalt, nasjonalt - men også lokalt.

Nødvendigheten av en forsvarlig forvaltning av naturressursene er ikke ukjent i denne landsdelen. Her har utviklingen enda sterkere vært knyttet til det naturen gir enn mange andre steder i landet. Viktige naturressurser som fisk og vannkraft er begge fornybare, og må forvaltes nettopp i det perspektivet.

Hva er det vi har opplevd de siste par tiår? Jo, at ressursene i havet var i ferd med å forsvinne. Overbeskatning av fiskeartene truet selve bestanden. Det gjaldt silda i begynnelsen av 70-årene, den nord-atlantiske torskestammen på slutten av 70-tallet og lodda nå i 80-årene.

Gjennom strenge reguleringer, internasjonale avtaler og økt forskning berget vi fiskestammene. Vi opplever nå en ny vekst i fiskeriene, basert på et sterkere ressursgrunnlag.

Det er slik vi må arbeide også når det gjelder andre ressurser, selv om det kan stille krav på kort sikt. Det må være balanse mellom det vi tar ut og det som vokser til, det gjelder havets ressurser og alle andre naturressurser.

Derfor er det heller ikke noe alternativ til et sterkere internasjonalt samarbeid.

Situasjonen er alvorlig, men ikke uten håp. Vår innsikt i disse problemene har aldri vært større enn den er idag. Og vi er kommet langt på mange områder.

Det dyrkes mer mat enn noen gang. Aldri har så mange kunnet lese og skrive. Aldri har kunnskapen vært større. Aldri har våre samlede muligheter vært så store som nå.

Dette gir oss tro på at vi kan møte fremtiden. Vi kan makte å løse problemene om vi bruker kreftene våre riktig. Vi har behov for praktisk solidaritet, i hvert enkelt land og mellom landene. Vi trenger alle de krefter som kan trekke sammen og alt det vi kan mobilisere av felles holdning og vilje.

Vi nærmer oss grenser, og kan ikke fortsette som før. Utviklingen må snus. Vi øder ressursene i et tempo og på en måte som vil la lite bli tilbake for fremtiden. Det er misbruk av ressurser og dårlig forvaltningsansvar.

Derfor må vi legge om kursen. Vi må over på en utvikling som er bærekraftig, hvor vi braker naturen uten å forbruke den. Som utnytter naturgrunnlaget uten å utbytte det.

En bærekraftig utvikling betyr at vi dekker dagens behov uten å ødelegge kommende generasjoners muligheter.

Vi må ha sterkere økonomisk vekst for å løse fattigdomsproblemene. Men det må være en annerledes vekst enn dagens. En vekst der økonomi og økologi blir to sider av samme sak.

Alt for lenge har miljøvernministrene vært regjeringens oppvakshjelp. Nå må de bli med når maten tilberedes. Miljøhensynene må inn i alle beslutningsprosesser, ikke bare i politiske organer, men også i næringsliv og samfunnsliv forøvrig.

La meg nevne noen av hovedkonklusjonene fra rapporten fra Verdenskommisjonen for miljø og utvikling:

- For å avskaffe fattigdommen og løse miljøproblemene, må vi igjen få en sterkere og annerledes økonomisk vekst. Vekst må være et mål for alle land, og i utviklingslandene må veksten i gjennomsnitt bli på minst 5% om det skal være håp om å bekjempe nøden og fattigdommen.

- Bistanden fra industriland til utviklingsland må økes. Og fremtidens utviklingsprosjekter må bygge på økologiske realiteter. Vi må satse på å utvikle de menneskelige

ressurser, fjerne slumområder, stanse ørkenspredning, beskytte regnskogene og øke matproduksjonen. Det er dette som vil være ekte hjelp til selvhjelp.

- Det må utvikles nye produkter og teknikker som forbruker mindre energi og ressurser, hvor det sløses mindre og utnyttelsen av avfallsstoffene er bedre. For hva er avfall og utslipp annet enn ressurser vi ikke har lært oss å utnytte? Det er heldigvis mange eksempler på at utviklingen går i riktig retning - innen bioteknologi, materialteknikk og resirkulering. Det er spørsmål om å stimulere forskning og utvikling, om å styre vår innsats, endre holdninger og oppmuntre til målrettet handling.

- Vi må finne nye og mer miljøvennlige former for energi. Dagens energiforbruk er årsak til de alvorligste miljøproblemene. Vi må regne med at verdensøkonomien vil øke 5 til 10 ganger i løpet av neste århundre. Hvor skal så all den energien tas fra som vil muliggjøre en slik vekst ?

Det som er helt sikkert er at vi ikke kan fem- eller tidoble dagens energimønster. For allerede idag har energiforbruket helt uholdbare miljømessige skadevirkninger.

Vi ser ingen enkel løsning på dette problemet. Vi må øke innsatsen for rensning av forbrenningsprosesser, kjernekraften kan gjøres langt sikrere, men de store fremtidsmuligheter ligger i å bruke energi langt mer effektivt samtidig som det satses på et bredt internasjonalt forskningssamarbeid om utvikling av alternative og fornybare energikilder.

Vi må se i øynene at problemene henger sammen. Mulighetene for utvikling, miljøvern, sikkerhet og utvikling henger sammen. Vi kommer ikke utenom en global holdningsendring og vilje til bredere samarbeid over landegrensene. Vi kan ikke lenger søke verken sikkerhet eller økonomisk fremgang på bekostning av andre. Vi kan bare greie det i fellesskap.

Vi står overfor verdi- og veivalg lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Kortsiktige gevinster må vike plassen for en langsiktig hensyn. Vi må lære å betrakte økologi og økonomi

som et hele. Spørsmålet er ikke miljø eller vekst, men begge deler. Vi må kreve et nytt innhold i vekstbegrepet og en ny forståelse av hva som egentlig er lønnsomt. Vi må satse på en miljøorientert økonomi.

*

I miljøpolitikken må vi tenke globalt også når vi handler nasjonalt og lokalt.

Vi har i vårt eget land vært skjermet for de verste utvekstene på det industrialiserte verdenskartet. Likevel har vi ingen grunn til å sitte med hendene i fanget. For det mangler ikke på problemer.

Fjerdeparten av elvene våre er sterkt forurenset. Vi har ikke løst problemene ved avsig fra kjemikaliebruk i landbruket eller de kommunale forureningsproblemer. I et område på 15 000 km² i Sør-Norge er fiskebestanden utryddet. Selv om mange av skadestoffene kommer fra utlandet, kan vi ikke overse våre egne utslipp.

200 000 mennesker oppholder seg i områder der luftforurensningene er høyere enn anbefalte grenseverdier. 700 000 mennesker sjeneres av støy som for manges vedkommende også er et helseproblem.

Industriforurensningene går gradvis ned, men er fortsatt en alvorlig miljøbelastning mange steder. 50% av spesialavfallet i Norge deponeres på ikke forskriftsmessig måte fordi vi mangler et betryggende mottaks- og behandlingssystem. Derfor har Regjeringen tatt initiativet til en plan for deponering og behandling av slikt avfall.

Dette er sentrale trekk i miljøbildet i Norge. De siste årene har utviklingen gått i gal retning. Derfor var miljøsektoren ett av de områder Regjeringen prioriterte sterkt i årets statsbudsjett - selv om hovedoppgaven var å stramme inn

og legge om den økonomiske politikken. Vi økte miljøverndepartementets budsjett med 5 % reellt - og det var nødvendig etter at innsatsen var blitt svekket siden 1981.

Også på dette området har vi startet et arbeid for å ta igjen de siste års forsømmelser. De alarmerende rapporter som nå kommer flere steder skyldes bl a at innsatsen mot forurensningene ble trappet ned. Det ble slått av på kravene og ned på bevilgningene.

Forurensningsloven ble svekket. Muligheten for å pålegge bedriftene å utvikle nytt og bedre renseutstyr eller finne fram til mer miljøvennlig produksjonsmåter ble fjernet fra lovverket.

Bevilgningen til rensetiltak ble redusert sterkt. Bevilgningene til forurensningssektoren var reellt sett 15% lavere da den borgerlige regjeringen gikk av enn da den gikk på.

Vi skal snu denne utviklingen. I årene framover må vi satse sterkere på miljøvernet - på å rydde opp i utslippene fra industrien, fra kommuner og fra landbruket - og vi må styrke det forebyggende miljøvernarbeidet. Det er nødvendig med innsats på et bredt felt.

- Kommunene må forsere arbeidet med å rense kloakkutslipp. Regjeringen vil støtte opp med å øke rammen for den statlige støtten.

- Det vil bli stilt de strengeste krav til utslipp fra søppelforbrenningsanlegg, og disse må være oppfylt innen 1990.

- Kravet til industri og landbruk vil bli strengere.

- Det arbeides med et forbud mot fosfatholdige vaskemidler. I mellomtiden kan alle bidra ved å gå over til fosfatfritt.

- Arbeidet med å kartlegge overtredelse av miljølovgivningen skal bedres. Bøtene for de som overtrer

utslippsbestemmelsene er økt, og vi vil i sterkere grad bruke miljøavgifter for å få ned bruken av miljøskadelige produkter.

- Vi skal legge fram en handlingsplan for å redusere utslippet av freongasser med 25% innen 1991. Norge står for 0.3% av utslippene av disse gassene som skader ozonlaget. Det er tatt initiativ til en nordisk handlingsplan med de samme mål som den nasjonale. Hvis vi ikke stanser ødeleggelsen av ozonlaget vil det få katastrofale føler for natur og klima.

- Vi legger opp til et system for innsamling av brukte batterier.

- Trafikken er en betydelig forurensner. Fra og med 1989-modellene skal bilene tilfredsstille de strengeste avgasskrav i verden.

Alle samferdselstiltak skal vurderes i lys av miljøkonsekvensene før prosjektene settes ut i livet. Det er et viktig forebyggende tiltak som kan spare oss for helseskader og tiltak i etterhånd, som f eks den bygging av støyskjermer som nå er nødvendig mange steder.

- I samarbeid med fylkene er vi i full gang med å for lage en plan for hvor fiseriopprettsanlegg kan plasseres med minst mulige konsekvenser for naturmiljøet og hvor konflikten med andre interesser er minst mulig. Dette vil også føre til at behandlingen av søknader om nye anlegg kan gå raskere.

I 70-årene bygde vi opp miljøforvaltningen sentralt. Som det første land i verden opprettet vi et eget miljøverndepartement. Men det var i kommunene det i virkeligheten det startet, gjennom distriktslegenes og helserådernes generelle ansvar for helseforhold og miljøforhold rundt om i Norge.

Nå ønsker vi å styrke det lokale miljøvernarbeidet, blant annet gjennom et omfattende utviklingsprogram for miljøvernet i kommunene. I samarbeide med Norske Kommuners Sentralforbund skal det i 100 - 150 kommuner gjennomføres et fire-årig forsøksprosjekt for en lokal miljøforvaltning. Blant annet

foreslås det at kommunene opprettet et hovedutvalg for miljøarbeide.

I alle departementer går vi nå igjennom rapporten fra Verdenskommisjonen og vurderer dens abefalinger og de konsekvenser den må få for vår egen politikk. Rapporten er sendt til høring i alle kommuner, i næringslivet og organisasjonene. Og det er igang et bredt informasjonsarbeid. En aktiv opinion er helt nødvendigvis vi skal komme over på en bærekraftig utvikling, lokalt, nasjonalt og internasjonalt.

Vi har sett at kampen for frihet og sosial rettferdighet gikk gjennom nasjonal folkereisning. Nå er tiden inne til å sprengre disse grensene og ta skrittet over i det som må være fremtidens perspektiv - og det eneste perspektiv med fremtid:

Et ansvar for hverandre som går utover landegrensene. Vårt miljø, vår trygghet og vår fremtid kan vi bare sikre gjennom evne og vilje til å utvide vårt perspektiv: Det må omfatte alle.

Det er et perspektiv som må prege våre holdninger og våre handlinger, lokalt som nasjonalt og globalt.